

In gesprek met Thijs Tromp en Aad van der Meer

De kansen van kerkelijk grondbezit

"Grond biedt ook mogelijkheden om ten dienste van de samenleving en de biodiversiteit iets te doen."

Thijs Tromp

Grond is verbonden met geschiedenis, met verhalen en met de mensen die er wonen en leven. Kerken zijn soms al eeuwen met deze grond verbonden. Hoe kijk je als kerk of diaconie naar de grond die je beheert? Waar staat deze grond voor? Hoe kun je dit kostbare bezit verbinden met rentmeesterschap? Hierover gaan we in gesprek met bijzonder hoogleraar Thijs Tromp en diaken Aad van der Meer.

De Protestantse Gemeente De Bilt heeft decennia geleden middels twee legaten 12 hectare grond in bezit gekregen. De opbrengst hiervan wordt ingezet voor diaconaal werk. Aad: "Eigenlijk hadden we er nooit zo over nagedacht dat die grond bijzonder is, we hebben er gewoon geld mee gemaakt."

De Protestantse Gemeente De Bilt is zeker geen uitzondering. In totaal hebben protestantse kerken ruim 20.000 hectare grond in bezit. Thijs: "Dat is ongeveer 1% van alle landbouwgrond in Nederland. Als belangrijkste reden voor het bezitten van grond wordt het rendement genoemd. De opbrengst wordt door diakenen gestoken in diaconale doelen en kerkrentmeesters gebruiken het voor de exploitatie van de kerk." Dat vindt de bijzonder hoogleraar diaconaat een mooie uitkomst: "Diakenen zijn verantwoord bezig met de besteding van de gelden die hun zijn toevertrouwd, en dat al eeuwenlang. De grond en de diakenen werken samen voor mensen in nood. Daaronder zit wel een ander verhaal, namelijk hoe die grond beheerd en bewerkt wordt. Dat is voor veel diaconieën en colleges van kerkrentmeesters op dit moment geen aandachtspunt, daar hebben de meesten eigenlijk nog nooit zo naar gekeken. Er spelen allerlei redenen, maar een van de belangrijkste is dat je er ook niet zoveel mee kunt. Vaak hebben ze te maken met reguliere pacht, waarbij het moeilijk is om veranderingen aan te brengen. Een andere overtuiging is dat veel kerken de boeren niet in de weg willen lopen, er is veel solidariteit met de agrariërs aan wie ze grond verpachten. En tot slot heerst ook wel het gevoel dat een lokale kerk maar een kleine speler is."

Goede praktijken

In het kader van een onderzoek naar kerkelijke pacht heeft Thijs ook de

diaconie van De Bilt ontmoet. Hij beschouwt deze diaconie als een goede praktijk. Thijs: "Het praktijkverhaal van De Bilt laat zien dat de idee dat er helemaal niks kan niet klopt. Er kan meer dan je denkt."

"Het praktijkverhaal van De Bilt laat zien dat de idee dat er niks kan niet klopt."

Thijs Tromp

Toen in De Bilt 6 van de 12 hectare grond vrij kwam, heeft de diaconie heel bewust de keuze gemaakt deze grond te verpachten aan een biologische boer. Aad: "Daarvoor verpachtten we onze grond aan twee melkveehouders volgens reguliere pacht. Dat betekent dat je eigenlijk geen zeggenschap hebt over hoe de grond bewerkt wordt. Daarbij zijn wij ook loyaal richting de boer. We gaan niet mensen die het al lastig hebben dwingen groenere keuzes te maken, ondanks dat we een groene kerk zijn. Wel hebben we in die jaren gesprekken gehad, bijvoorbeeld over het inzaaien van bloemenranden en vogelbescherming, elementen van duurzaamheid in de gangbare landbouw. Maar verder kwamen we niet, totdat een van de twee boeren besloot kleinschaliger te gaan werken en de pacht teruggaf."

"Dat bracht ruimte om te gaan brainstormen. Allerlei dingen zijn de revue gepasseerd, van voedselbos tot biologisch volkstuinencomplex. Er is zelfs gedacht aan tiny houses. We hebben bij de gemeente gevraagd wat er mocht in dat gebied, maar dat bleek niet zo veel te zijn. Uiteindelijk zijn we op zoek gegaan naar een pachter

Beluister het gehele gesprek als podcast #20

die op een biologische en duurzame manier de grond beheert. Ik wist dat er bij ons in de buurt een biologisch boerenbedrijf zat en ik ben daar gewoon langs gegaan en heb uitgelegd dat de Protestantse Gemeente De Bilt 6 hectare grond beschikbaar had voor biologisch duurzame landbouw. Voor hen kwam dat als geroepen. Door de droogte in de afgelopen jaren hadden ze te weinig gras kunnen oogsten en hadden eigenlijk meer grond nodig. Die 6 hectare extra paste prachtig in hun bedrijfsvoering."

Maximaal rendement of juist niet?

Door deze keuze ontvangt de Protestantse Gemeente De Bilt niet de hoogst mogelijke opbrengst. Aad: "Er wordt wel gewoon een regulier pachtbedrag betaald, maar niet het maximale. Zij hebben behoorlijk moeilijke jaren gehad, dus we proberen hen wel ook op andere manieren te steunen. Niet substantieel, maar wel gewoon voor kleine dingen waar we hen bij kunnen steunen, zoals de grasverbetering. En laatst hebben we als gemeente een flinke partij kazen van hen gekocht voor de Voedselbank. Dat geldt overigens ook voor het andere bedrijf in de reguliere pacht. Ook daar hebben we gesprekken mee om te helpen verbeteringen aan te brengen op het gebied van duurzaamheid bijvoorbeeld." Dat kerken lang niet altijd voor de

maximale opbrengst gaan is iets dat Thijs ook heeft geconstateerd. Thijs: "Van de 25 kerken die ik heb gesproken, zijn er maar één of twee die voor maximaal rendement gaan. Voor de meeste diakenen en kerkrentmeesters is dat niet belangrijk. Het directe rendement op pacht is ook niet heel hoog, ongeveer 1%. De grond verkopen en de opbrengst beleggen zou veel meer kunnen opleveren. Maar er is eigenlijk geen enkel college van diakenen of kerkrentmeesters die dat serieus overweegt. Waar dat nu precies in zit, krijg ik niet helemaal boven tafel. Het heeft misschien iets te maken met een zekere vorm van geduld, rust. De grond heeft de tijd, is traag. Grond is vaak al heel lang in bezit. Ook wanneer grond vrij komt vanuit de reguliere pacht en er de mogelijkheid is om naar geliberaliseerde pacht te gaan en dus meer voor de grond te vragen, zie je dat kerken dat over het algemeen niet doen. Ze willen boeren niet het vel over de neus trekken. Daar zie je dat allerlei andere waarden een rol spelen bij de manier van omgaan met pacht. Interessant is dat ze aan het begin geld wel als belangrijkste reden noemen, maar uiteindelijk spelen veel meer waarden een rol dan alleen de financieel-economische."

Mogelijkheden

Thijs: "Grond biedt ook mogelijkheden om ten dienste van de samenleving en de biodiversiteit iets te doen, sociaal bezig te zijn. Toch is het grootste deel van de colleges van diakenen en kerkrentmeesters zich niet echt bewust van hun rol als grondbezitter. In het kerkelijk leven – in de liturgie, op dank-

of biddag of op andere momenten – speelt de grond nauwelijks een rol. De meeste kerken voeren hier ook niet het gesprek over met de pachters. Veel colleges besteden de pachtzaken uit aan een rentmeesterskantoor, bijvoorbeeld KKG. Maar juist in het contact met die pachter kunnen er heel veel dingen wél en kunnen er ook mooie dingen ontstaan. Dat vind ik ook zo mooi aan het praktijkverhaal uit De Bilt."

"Stap uit de gewoonte en durf het aan de groene weg op te gaan."

Aad van der Meer

"Daarbij is het ook belangrijk om op tijd te beginnen met beleid maken. Begin de bezinning ook als de kans zich nog niet voordoet. Als je er al over hebt nagedacht, ga je de kansen die ontstaan ook beter zien. Als je als kerk met boeren in gesprek gaat over het gebruik van het land, moet je natuurlijk wel congruent zijn. Je kunt niet van een boer verlangen dat hij een deel van zijn land inricht als kruidenrand, terwijl je zelf je hele achtertuin vol tegels hebt liggen." Aad: "Daar kan ik me helemaal bij aansluiten. Als laatste tip zou ik zeggen: stap ook uit de gewoonte en durf het aan om die groene weg op te gaan."

Over Aad van der Meer

Aad van der Meer (links) is diaken in de Protestantse Gemeente De Bilt. In zijn werkzame leven is hij actief geweest in ontwikkelingsamenwerking, wat hem in de kerk bij het thema diaconaat heeft gebracht. Een belangrijk thema voor de diaconie in De Bilt is duurzaamheid. Ze zijn dan ook aangesloten bij GroeneKerken.

Over Thijs Tromp

Thijs Tromp is bijzonder hoogleraar diaconaat aan de Protestantse Theologische Universiteit, waar hij zich bezighoudt met het werk van diaconale organisaties en van diakenen. Hij doet momenteel onderzoek hoe de kerk, colleges van diakenen én van kerkrentmeesters, zich verhouden tot grond. Het onderzoek verschijnt in september.